

Държавна политика за приобщаване на населението от Дулово и неговата околност към България след подписването на Крайовския договор/1940г./ . Изграждане на държавни институции и тяхното функциониране

Станка Георгиева

Public policy, public involvement from Dulovo and its environs to Bulgaria after the signing of the Craiova pact/1940g. / . Building state institutions and their functioning: Surveyed in this article is government policy to involve the population of Dulovo and its vicinity to Bulgaria and in particular the construction of state institution and their work.

Keys word: district, mayor, mayoralty, sentiment, population

ВЪВЕДЕНИЕ

Предмет на настоящото изследване е държавната политика за приобщаване на населението от Дулово и неговата околност към България след подписването на Крайовския договор /1940г./ и изграждане на държавни институции и тяхното функциониране. Използвани са документи и материали от ДА Силистра: ф.98к, 146с, 181с и др.

ИЗЛОЖЕНИЕ

След възвръщането на Южна Добруджа на България/7 септември 1940г./ Дулово и неговата околност влизат в новосъздадената Добричка област, под управлението на генерал-управителя за Добруджа ген.лейтенант Г. Попов и създадените временни служби и комисии.[1] Един от неговите съветници е роденият в Дулово добруджански деец, юрист по образование Аспарух Айдемирски.[2] Административно областта е разделена на 7 околии със съответния брой градски и селски общини.[3] Дулово е в самото сърце на равнината и макар и село/село Аккъдънлар/ става център на най-голямата околия - Дуловска околия с 44 населени места. Сменя се и името на селото от Аккъдънлар на Дулово през лятото на 1942г. със специален акт на Комисията по наименованията към МС. По-късно Дуловска околия е присъединена към Шуменска област, а след това към Русенска/1942г./. Тези трансформации са свързани с отпадане и причисляване към съседни околии/Тутраканска, Тервелска, Силистренска/ на някои села. В края на крайщата рангът на Дулово като административен център непрекъснато нараства, а населението се увеличава.

Дуловска околия граничи на изток с Тервелска околия, на север със Силистренска околия, на запад с Тутраканска околия, на юг с Исперихска и Новопазарска околии. През 1940г. районът на Дуловска околия обхваща територия от около 740 957 декара, от които 421 099 декара обработваема площ и около 319 858 декара - необработваеми площи.[4] Обработваемата площ е разпределена както следва: ниви - 420 836 дка., ливади - 4 086 дка., лозя - 2 563 дка., градини - 49 дка. Необработваемите земи са: гори - 220 270 дка., пасища - 67 686 дка., населни места, пътища и пустеещи земи - 25 467 дка.[5]

Целият терен на околията представлява слабо нагъната равнина, която е на границата с Лудогорието и Добруджа. Почвата е чернозем, подходящ за земеделие. Климатът е остро континентален - сурова зима и горещо и засушливо лято. Реки в околията няма. В района има само 4 чешми, а населението пие вода от кладенци, дълбоки по 20-30 м. Вода за добитъка се събира от дъждовете в гъловете.[6]

Съобщителните артерии са 1 шосе, свързващо гр. Силистра с гр. Шумен, преминаващо през центъра на Дулово, и "черни" междуселски пътища . От Дулово, до най-близката ж.п. гара има 56 км./гара Хитрино/ и 60 км. - гара Самуил. До

дековилката на гара Божи дар/Т. Икономово-Каолиново/ има 25 км. Съобщенията са трудни, особено зимно време, когато контактите между селищата се прекратяват за няколко дни.[7]

Дулово е община, начело с кмет и 4 кметски наместници в близките до него села: Водно, Черковно, Черник и Пороино. Първите кметове се назначават. Такъв за Дулово е Спиридон Пенев Спиридонов с висше военно образование. Околийски управител е Андрей Хаджи Николов, юрист, и двамата от гр. Русе. Секретар-бирник е Марин Георгиев Пърлев от с. Златарица, Еленско/по-късно Илия Дюлгеров/. Околийски полицейски началник е Ботю Д. Ботев. Околийски агроном е Светослав Качамаков/по-късно Захарий Касабов /.

Община Дулово има обща площ от 120 370 дка. Обработваемата площ е 70 251 дка. Мерите са 8 098 дка. Край селището има и малко гори - частни от 2 775 дка и държавни от 39 255 дка. /"Каракуз"/.

На тази територия живее население[8] от няколко етноса. Според преброяванията от 1941 и 1944г. преобладават турците - 2571 човека на възраст от 16 до 50 години. От тях 1127 са мъже и 1444 жени. Българите са 1295. От тях 672 са мъже и 625 - жени. Арменците са 10 - 6 жени и 4 мъже. Има и 1 немец и 16 българитаврийци - 10 мъже и 6 жени. Общият брой на населението в община Дулово е 4 193 човека - 2112 - мъже и 2081- жени. Статистиката от 31 януари 1945г. показва: българи - 2 040 човека, турци - 4 738, таврийци - 29, арменци - 1 и цигани - 2.

Разпръснати по населени места[9] данните са следните: В село Дулово има 571 български семейства/венчила/ и 125 български къщи. Турските семейства са 1 179 с 287 къщи. В с. Черник има 176 български семейства и 48 къщи и 1 781 турски семейства с 325 къщи. В село Пороино има 65 български семейства с 16 къщи и 654 турски със 118 къщи. В село Водно има 313 български семейства с 65 къщи и 737 турски със 148 къщи. В село Черковно има 782 български семейства и 160 къщи и 262 турски с 46 къщи. Домакинствата са както следва: в Дулово 125 български домакинства и 287 турски, общо 403. В село Черник 948 български и 325 турски домакинства, общо 373. В село Пороино има 16 български и 118 турски домакинства - общо - 134 домакинства. В село Водно има 65 български и 148 турски домакинства - общо - 213. В село Черковно има 150 български и 46 турски - домакинства. Общо домакинствата в община Дулово са - 1 329.

Децата в Дулово до 16 годишна възраст наброяват около 2 353 човека.[10]

Тези и по-следващи преброявания показват, че българите са около 44% от населението на околията.

В Дулово се оформят и подържат няколко държавни учреждения, които са настанени в стари, заварени сгради. Това са:

1. Лесничейство - едноетажна сграда с 5 стаи.
2. Ветеринарна лечебница - еднетажна сграда с 7 стаи.
3. Околийска здравна служба - едноетажна сграда с 5 стаи.
4. Първоначално училище - масивна сграда с 2 учебни стаи.
5. Поща - масивна сграда с 4 стаи.
6. Данъчно управление - едноетажна сграда с 5 стаи.
7. Околийско агрономство - едноетажна сграда с 7 стаи.
8. Църква - масивна сграда в центъра на селото.
9. Общинско управление с околийски съд - едноетажна масивна сграда от 8 стаи в центъра на селото.
10. Българска земеделска и кооперативна банка - едноетажна, паянтова сграда с 5 стаи.
11. Околийско инженерство - в 2 къщи - едноетажни.
12. Околийско комисарство - в центъра на селото, едноетажна къща с навес.
13. Полиция - в центъра на селото, едноетажна сграда с 5 стаи.
14. Българска народна банка - 1 масивна къща с 3 стаи.

95% от сградите са кирпичени и само 5% - каменни. [11]

В Дуловска околия, освен община Дулово, има още 7 добруджански общини. Това са: община Правда, Добротица, Вокил, Златоклас, Секулово, Паисиево и Межден.

1. Община Правда се състои от селата: Правда, Руйно, Яребица, Зарица.
2. Община Паисиево се състои от селата: Малко Паисиево, Орешене, Боил, Таркан, Долец, Звенимир, Малък Звенимир, Зебил, Балкан, Листец.
3. Община Секулово се състои от селата: Стан, Димитър Петково/Грънчарово/, Недино/Скала/, Десислава/Прохлада/.
4. Община Добротица се състои от селата: Ирник, Босна, Любен.
5. Община Златоклас се състои от: Бравари, Чернолик, Ястребна.
6. Община Вокил се състои от селата: Окорш, Овен, Драгоманци/Раздел/.
7. Община Межден се състои от селата: Козяк, Чуковец, Върбино, Колобър, Полковник Таслаково, Цар Асен.

Повечето от тези села са малки, със смесено население - християни и мюсюлмани /българи и турци/. Общият брой на активното население от 16 до 50 години в Дулавнка околия е около 18 150 души. [12]

Общият брой на населението по общини е както следва: Златоклас - 4 245, Правда - 4 325, Межден - 4 612, Вокил - 4 235, Секулово - 3 550, Добротица - 3 133, Паисиево - 3 424. Общо населението на Дуловска околия е около 34 085 души.[13]

Населението на Дулово и околията е с ниско образователно равнище. Вишистите са само 16 човека, от които има само 1 жена с висше образование. Със средно образование в Дулово са 30 мъже и 9 жени, а в околията - 60 мъже и 39 жени. Основно образование в Дулово имат 2 785 мъже и 1 180 жени. В околията със средно образование са 9 712 човека, от които 5 898 жени. Неграмотността се шири най-вече сред турското население. В Дулово това са 1 253 мъже и 1 540 жени, а в околията - 7 952 мъже и 10 009 жени.[14]

Населението в Дулово и Дуловска околия се занимава изключително със земеделие. В околийския център това са 5 585 човека, а в околията 27 923 човека. Работниците са едва 421 човека. Чиновническият апарат е от 310 човека. Търговците и индустриалците са само 37 човека. В околията има скрита безработица, затова като безработни се определят само 143 човека.[15]

Посочените данни са от края на 1944г. Има се предвид че в състава на селищата на Дуловска околия са се влели 5 588 севенодобруджанци, което става в следните селища: Аккъдънлар/Дулово/ - 554, Балабанлар/Златоклас/ - 217, Доймушлар/Ситово/ - 1 294, Докчелар/Паисиево/ - 1 236, Сунгулар/Вокил/ - 663, Сънър ени махле /Межден/ - 330, Усулкъой/Секулово/ - 988, Хаскъой/Добротица/ - 308. [16]

Повечето от администрацията в кмествата се попълва от местни хора със средно образование. Изградена е и полицейска служба, агрономство, инженерство, здравна служба, няколко банки, съд. Църквата и училището, в които се е служило и преподавало на румънски език получават учебници, църковни книги и преки указания как да се приобщат към съответните структури на царство България. Променят се имената на селищата. Румънските и старите турски имена се заменят със звучни български имена като: Златоклас, Добротица, Звенимир, Зарица, Листец и др. Работи се бързо и отговорно, за да има ред и справедливост за всички. Изграденият апарат и институции по места трябва да приложат над 60 закона, правилници и разпоредби, които тълнуват и улесняват на практика реализацията на Крайовския договор в Южна Добруджа. Най-важните от тях се отнасят до изхранване на населението и одворяването и оземлаването на дошлите от Северна Добруджа българи със своите семействна, багаж и жива стока, укрепване на тяхното здраве и създаване на рентабилна икономика, която да се свърже с тази на майката-родина. Специално внимание е отделено на изграждането на браншовите

организации - на земеделците, на занаятчиите, на търговците, на ловците, на учителите и т.н. По примера на гр. Силистра и гр. Добрич, под прякото ръководство на Драгомир Божинов от Силистра, през 1941г. в Дулово се създава Граждански комитет за стопанско развитие. Драгомир Божинов е директор на Българска земеделска и кооперативна банка в Силистра, издател на в. "Подем". Той препоръчва на комитета в Дулово с председател Неделчо Нейчев да разработи и представи конкретен план за стопанския просперитет на Дулово и района. В плана заляга идеята за водоснабдяване на Дулово, за строителство на държавни и стопански сгради, за изграждане на модерни земеделски стопанства с внедряване на селскостопански машини, за озеленяване на селището и изграждане на градски парк и др. Като секретар на Добруджанския културен институт Драгомир Божинов, съдейства за изграждане на Народен университет в Дулово през 1943г. и на няколко пъти лично излиза с лекции пред дуловската интелигенция и стопански елит.

Утвърденият бюджет на община Дулово за 1941г. е 1 940 000 лв. Реализиран е бюджет от 1 707 060 лв. За 1942г. утвърденият бюджет е 3 330 850 лв., а реалният, реализиран бюджет е от 2 324 471 лв. През 1943г. Дулово има бюджет от 3 764 600 лв. [17] Както се вижда - пари за реализиране на общинската политика има достатъчно. През 1943г. е ремонтиран и Общинския дом-кметството, което е строено през 1908г. и има площ от 220 кв.м.

Кметовете на селищата извършват огромна организаторска и разпоредителна дейност във връзка с присъединяването на селищата към майката родина и функционирането на всички дейности - административни, икономически, съдебни, транспортни и т.н. Сред тях са: Минко Стоянов Минков от с. Межден, Руси Божков от с. Недино/Скала/ и др.

От голямо значение е дейността на секретар-бирниците на селищата. Свой ценен принос в реализиране на държавната политика в Дуловска околия имат секретар - бирниците на село Догрулар/Правда/ - Димитър Дянков Кулев, на Сънър Ени махле/Межден/ - Янко Петров Янков, на село Златоклас - Стефан Радев и др.[18]

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Чест прави на българската държава в лицето на нейната администрация, че успява в кратки срокове и то по време на война да реши многобройни въпроси от личен и обществен характер и да превърне отново добруджанци в свободни граждани на своето Отечество, въпреки възникналите трудностите от различен характер.

БЕЛЕЖКИ И ЛИТЕРАТУРА:

1. История на Добруджа, т.4, ВТ, 2007, с. 574.
2. Аспарух Янакиев Айдемирски е роден през 1893г. в с. Акъдънлар/Дулово/, където баща му е общински чиновник. Завършва Педагогическо училище в гр. Силистра. Като студент в Юридическия факултет на Софийския университет по време на войните става инициатор за създаване на първите добруджански емигрантски дружества/1913г./.. Един от основателите на Добруджанската организация Съюз "Добруджа". Дългогодишен председател и редактор на нейния вестник. Адвокат. Съветник на ген-губернатора на свободна Добруджа Г. Попов. Един от организаторите на Великия добруджански събор през 1942г. Член на комисията за определяне на "заслужилите" добруджански деятели. Съден от Народния съд през 1945г. за "противонародна дейност" и получил присъда от 5 години затвор. Предсрочно освободен. Автор на редица статии и спомени.
3. История на Добруджа, т.4, ВТ., 2007, с.574.
4. ДА Силистра, ф.181с, оп.1, а.е. 11, л.20.

5. Пак там.
6. Пак там.
7. Пак там.
8. ДА Силистра, ф.146с, оп.1, а.е.54, л.3.
9. Пак там. л. 6.
10. Пак там. л. 2, 6, 98.
11. ДА Силистра, ф.146с, оп.1, а.е., л.90-93.
12. ДА Силистра, ф.146с, оп.1, а.е. 54, л.3.
13. Пактам. Л.6.
14. Пак там. л.9
15. Пак там. л.1.
16. ЦДИА, ф.101, оп.1, а.е. 37, л.1.
17. ДА Силистра, ф.98к, оп., а.е. 6, л.331.
18. ДА Силистра, ф.146с, оп.1, а.е.43, л.15, 39.

За контакти:

Д-р Станка Николова Георгиева, гр. Силистра, 7500, ул. Янко Тодоров 32, вх.1,
ап.1, тел. 086/83-30-49, georgievi_3@abv.bg

Докладът е рецензиран.